

COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet

The hidden side of COVID-19 pandemic: Domestic violence

Burcu Ünal¹, Leyla Gülseren²

¹Uzm. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, İzmir, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-6248-3023>

²Doç. Dr., Serbest Hekim, Alsancak, İzmir <https://orcid.org/0000-0002-6166-982X>

Kadına yönelik şiddet kadının; fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi engellemesini de içeren, toplum önünde ya da özel hayatta meydana gelen cinsiyete dayalı her türlü şiddet olarak tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddet, ülkeler arasında sıklığı ve görünümü değişmekle birlikte hiçbir zaman ortadan kalkmayan bir insan hakları ihlalidir. Aile içi şiddet kadına yönelik şiddetin en yaygın ancak en gizli kalan türüdür. Şiddete uğrayan kadının fail erkek ile aynı hanede yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın; eski veya şimdiki eş, partner veya aile mensubu sayılan kişiler tarafından uygulanan her türlü şiddet “aile içi/ev içi şiddet” olarak kabul edilmektedir (1).

Dünya üzerinde her üç kadından biri yaşamının herhangi bir döneminde yakın partneri tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır (2). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 10 ülkede 2497 kadın ile görüşülerek yapılan çalışmada; fiziksel ya da cinsel şiddet yaygınlığı %15-71 arasında bildirilmiştir (3). Türkiye’de kadına yönelik şiddeti ve yaygınlığını araştıran ulusal çapta ilk kapsamlı araştırmanın sonuçlarına göre, kadına yönelik aile içi şiddetin yayınlığı %35’tir (4). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda aile içi fiziksel ve/veya cinsel şiddet yayınlığı 2009’da %42, 2014’de %38 olarak bildirilmiştir (5,6). Türkiye genelinde fiziksel ve/veya cinsel şiddet düzeyi ve örüntüsünün 2009 ve 2014 yıllarında büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların maruz kaldıkları şiddetin önde gelen nedenidir ve hemen her şiddet türünde etkilidir (4). Erkek egemen sis-

temlerde kadınların yaşamı ve bedeni erkeklerce kontrol altına alınarak erkeklerin koyduğu kurallarla düzenlenmektedir. Erkek egemenliğinin belirlendiği, kadınların şiddetten uzaklaşmak ve korunmak için ihtiyaç duydukları sosyal ve hukuki destek sistemlerinin yeterli ve nitelikli olmadığı az gelişmiş ülkelerde kadına yönelik şiddet yaygınlığı yüksektir. Kadına yönelik aile içi şiddet genel olarak her türlü toplum ve statüde görülebilmese rağmen, sosyoekonomik ve eğitim düzeyi düşük olan, evlilik sorunları yaşayan, boşanmış veya boşanmak üzere olan, daha önce şiddete maruz kalmış, kendisi de çocuklarına veya diğer insanlara şiddet uygulayan, yeti yitimi olan kadınların şiddete maruz kalma riski daha yüksektir (1).

Şiddete maruz kalmak önemli bir ruhsal travmadır. Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda çeşitli ruhsal bozukluklar (duygudurum bozuklukları, anksiyete bozuklukları, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, alkol/madde kullanım bozukluğu) ve bedensel hastalıklar (kardiyovasküler hastalıklar, kronik ağrı, uyku bozuklukları, gastrointestinal sistem problemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, travmatik beyin yaralanması) ortaya çıkma riski artmaktadır (7). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda maruz kalmayanlara göre depresyonun 4-5 kat daha yaygın olduğu, depresyonun kronikleşme ve özkıyım riskinin yüksek olduğu (8), %84 e varan TSSB yaygınlık oranları bildirilmektedir (9).

Kadınların ev içinde maruz kaldığı bir diğer durum; ev içi/ev işinde harcadıkları emeğin doğal ve karşılıksız görülmesi, adeta görünmez oluşudur. “Kadının görünmeyen emeği” kavramı, kadınların ev içi/aile içinde yakınları ile ilişkilerinde ev yaşamına, çocuklara, yaşlı ve hasta bakımına yöne-

lik fiziksel veya duygusal olarak harcadıkları karşılıksız emeği ifade etmektedir . Görünmeyen emeğin önemli bir kısmını oluşturan ev içi/ev işleri; çabuk tüketilir, ücretsizdir, değersiz görülür, çalışma saatleri uzundur ve mesaisi yoktur. Bu bağlamda kadınların ev içinde sosyokültürel ve ekonomik olarak şiddete uğradığından söz edilmektedir (10). Ev içi/ev işleri çalışıyor olsun veya olmasın eşitsiz biçimde kadınlar tarafından yerine getirilmekte olup, düşük gelirli hanelerde bu eşitsizlik daha da derindir (11). Ev içi iş bölümünde cinsiyetçi paylaşımın belirgin olduğu ailelerde, kadına yönelik aile içi şiddetin ve normalleştirme eğiliminin çok daha yaygın olduğu bildirilmektedir (10). Son yıllarda çalışan kadınların ev içindeki iş yüklerinin görece azalması daha eşitlikçi iş paylaşımı gibi görünse de, aslında halen kadının sorumluluğu olarak görülen işler başka bir kadına ücret karşılığı devredilmektedir (12). Ekonomik kriz dönemlerinde işsizlik ve gelir azalması nedeniyle satın alınmayan ev içi hizmetler yine kadınlar tarafından yerine getirilir (11).

Yaşamı ev içinde, ev işleri ve çocuk bakımı ile kısıtlı kadınlarda sıklıkla ruhsal hastalıklar ve açıklanamayan bedensel belirtiler görülmektedir (10). Çalışan kadınların ise ücretli işler ve ev işleri arasında çatışma yaşadığı, bu durumun mevcut ekonomik zorluklar ile birleşerek çeşitli ruhsal rahatsızlıklara yol açtığı gösterilmiştir (13) Ev içi eşitlikçi ilişkilerin kurulması ve adil iş bölümü kadınlarda depresyonun ortaya çıkmasını azaltır, ruhsal sağlıkla ilgili parametreleri iyileştirir (10). Kadının ev içi görünmeyen emeği halen sosyal ve ekonomik bir mesele olarak önemini korumaktadır. Ancak yönetsel kısıtlılıklar ve nedensellik ilişkisi ile bağlantılı zorluklar nedeniyle bu durumun kadınların ruh sağlığını nasıl etkilediğine ilişkin yapılan araştırma sayısı sınırlıdır.

Dünya'dan ve Türkiye'den Veriler

2020 ocak ayında Çin'de ortaya çıkan ve ardından pandemiye dönüşen COVID-19 un yol açtığı salgın hastalık halen tüm dünyada etkisini sürdürmektedir. Virüsün hızlı yayılması ve halen etkinliği kanıtlanmış ilaç veya aşının bulunmamasına karşılık birçok ülke salgını kontrol altına alabilmek

için; sosyal mesafelenme ve izolasyon ve bazı durumlarda karantina uygulaması gibi çeşitli önlemleri hayata geçirmiştir.

Sosyal izolasyon önlemleri ve karantina uygulamaları ile birlikte dünyanın çeşitli yerlerinden, toplumda suç oranlarının düştüğünü (14), ancak buna karşılık kadına yönelik ev içi şiddet vakalarının arttığını bildiren ve bu konuda kaygıları dile getiren haberler gelmeye başlamıştır (15). Medyada yer alan haberlerin ardından Dünya Sağlık Örgütü mart ayında bu duruma dikkat çeken ve ülkelerin sağlık sistemlerine yönelik öneriler içeren bir rapor yayınlamıştır (16). Benzer şekilde Avrupa Konseyi de COVID-19 salgını sırasında konsey üyesi olan çok sayıda ülkede ev içi şiddet vakalarının endişe verici bir artış gösterdiğini bildirmiş, İstanbul Sözleşmesi'nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) uygulanmasına ilişkin öneride bulunmuştur (17). Birleşmiş Milletler; Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Kıbrıs, ABD, Kanada, Singapur'da ev içi şiddet ile ilişkili bildirimlerin arttığını raporlamıştır (14).

Salgının ilk ortaya çıktığı yer olan Çin'in Wuhan şehrinde, şubat 2020 de ev içi şiddet vakalarının bir önceki yıla göre üç kat arttığı, bu vakaların %90'ının COVID-19 epidemisi ile ilişkili olduğu bildirilmiştir.(18) Bu artış Fransa'da %30-36, Brezilya'da %40-50, Arjantin'de %25, Singapur'da %33, ABD'nin farklı eyaletlerinde %10-35 oranlarındadır (14,18). Bu süreçte, ev içi şiddet vakalarının artışı nedeniyle İtalya ve Fransa'da bazı oteller sığınak olarak hizmete açılmıştır (19). Evde kalma çağrılarının ilk günlerinden itibaren ev içi şiddet için acil yardım hattı aramalarında İngiltere'de %25, İspanya'da %20, Kıbrıs'ta %30 artış bildirilmiştir (20). İspanya'da kadınların eczanelerdeki çalışanlardan "maske 19" talep etmesi durumunda eczane görevlilerinin gizli bir şekilde ev içi şiddet bildiriminde bulunduğu bir uygulama hayata geçirilmiştir (21). Avustralya'da evde kalma tedbirleri ile birlikte genel suç oranlarında %40 azalma olduğu, ancak polise başvuran ev içi şiddet vakalarında %5 artış olduğu, ayrıca Google'da ev içi şiddet için yardım amaçlı aramalarda %75 artış olduğu bildirilmiştir (19).

Türkiye’de meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları, ilk koronavirus vakasının açıklandığı 11 mart tarihinden bu yana evde izolasyon ve sosyal mesafelenme çağrılarını ile birlikte kadına yönelik şiddetin arttığına dikkat çekmişlerdir (22–24). "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu"nun bildirimine göre; korona tedbirleri ile birlikte önceki aylara göre başvuru hatlarını arayanların sayısı nisan ayında % 55, mayıs ayında %78 artmıştır. Nisan ayında en çok cinsel şiddet nedeniyle, mayıs ayında ise en çok psikolojik şiddet nedeniyle başvuru olduğu ve en çok evli olduğu erkekten şiddet gören kadınların başvurduğu bildirilmiştir (24,25). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun raporuna göre, 2020 Mart ayında bir önceki yıla kıyasla psikolojik şiddet %93, fiziksel şiddet %80, sığınma evi talebi %78 oranında artış göstermiştir (26). Sosyo Politik Saha Araştırması Merkezi’nin, 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında, 28 kentte yaşayan 1873 kadının katılımı ile gerçekleştirdiği bir anket çalışmasının sonuçlarına göre, pandemi sürecinde kadına yönelik şiddet %27.8 oranında artmıştır (27). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Servisine 2020 Mart ve Nisan aylarında ev içi şiddete maruz kalarak başvuran kadın hasta sayısının, bir önceki yılın aynı dönemine göre üç kat arttığı bildirilmiştir(14). Polis Akademisi Başkanlığı’nın COVID-19 salgını ve sonrasına ilişkin hazırladığı raporda Türkiye’de salgınla beraber aile içi şiddet vakalarında artış olduğu bildirilmiştir (28). Ancak İçişleri Bakanlığı COVID-19 salgını döneminde kadına yönelik aile içi şiddet olaylarının azaldığını bildirmiştir (29).

Pandemi ev içi şiddeti nasıl artırıyor?

Pandemi döneminde virüsten korunmak ve başkalarına bulaştırmamak için evde izolasyon en güvenli tedbir olarak önerilmiştir. Ancak herkes için güvenli bir alan olması gereken evler, şiddete maruz kalan kadınlar ve çocuklar açısından oldukça riskli yerlerdir. Salgınla birlikte kadınlar şiddet uygulayan erkek ile birlikte bir anda eve kapanmış, istismarcı ilişki içinde sıkışarak ev içi şiddete maruz kalma riskinin daha da arttığı bir sürece girmişlerdir. Bu bağlamda evde sosyal izolasyon riskli durumda olan kadınlar ve çocukları bir tehlikeden korunurken, bir başka tehlikeye açık hale getirmiştir. Özellikle yaşlı, engelli, göçmen ve mül-

teci kadınlar gibi kırılgan gruplar için riskin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (14). Ayrıca bu süreçte şiddet uygulayan erkeklerin kadına COVID-19 bulaştırma tehdidi gibi duruma özgü yeni şiddet biçimleri de ortaya çıkmıştır (30). Kadınlar bu süreçte şiddet uygulayan erkekler ile 24 saat bir eve kapanmışken destek mekanizmalarına ulaşmakta her zamankinden daha çok zorlanmışlardır. Kadınlar yalnız kaldıkları ilk fırsatta yardım hatlarını aramakta, şiddet uygulayan erkeğin bundan haberdar olması durumunda daha fazla şiddete maruz kalmaktan korkmaktadır (23). Ev içi şiddete maruz kalan bazı kadınların COVID 19 bulaşma korkusu nedeniyle hastanelere gidip başvurmadan da çekindikleri bildirilmektedir (19). Sosyal izolasyon kadınların ihtiyaç duydukları aile veya arkadaş gibi sosyal desteklere erişimlerini de zorlaşmış, şiddetin izleri ev içinde gizlenmiştir. Tüm bunların yanında kadınlar pandemi nedeniyle işten çıkarılmış veya ücretsiz izne ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Ekonomik kayıplar/güçlükler şiddet uygulayan eşi/partneri terk etmeyi ve böylelikle şiddetten uzaklaşmayı daha da zorlaştırmış olabilir (31).

Son yıllarda internet ve teknoloji kullanımının yaygınlaşması ile birlikte toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yeni bir biçimi olarak dijital şiddet gündeme gelmektedir. Dijital şiddet; dijital internet ortamında kadına yönelik hakaret, tehdit, nefret, küfür veya cinsel içerikli yazı, görüntü vb materyallerin gönderilmesi, yayınlanması, ısrarlı takip etme olarak tanımlanmaktadır (32). Pandemi sürecinde Türkiye’de dijital şiddet nedeniyle gelen başvuruların arttığı ve tüm ihbarların %11’ini oluşturduğu bildirilmiştir (24). Bu artış sosyal izolasyonu sağlamak için evde kalma ile birlikte evlerde teknoloji kullanımının artması ile ilişkili görünmektedir.

Evlerde şiddet uygulayan partner/eşle kısıtlı kalmanın yanında; toplumda salgın hastalık ile ilgili genel bir korku ve belirsizlik, artan işsizlik ve ekonomik sıkıntıların yol açtığı psikolojik sorunlar, sağlık sistemine erişim zorlukları, evde izole olmanın getirdiği alkol tüketiminde artış (19) gibi bir çok faktörün kadına yönelik şiddeti arttırdığı bildirilmektedir (33).

Ev içi şiddet riskini artıran tüm bu etkenlerin yanında en önemli sorun resmi destek mekanizmalarının salgın nedeniyle olumsuz etkilenmesidir. Dünyanın çeşitli ülkelerinden ve Türkiye’den kadın örgütleri sığınaklara ve ilgili kurumlara kabullerin zorlaştığını ve benzer sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir (23). Dünyada daha önceki salgın ve doğal afet deneyimleri de, benzer şekilde salgın sürecince kadınlara yönelik şiddetin arttığını ve buna karşılık koruyucu ve önleyici faaliyetlerin azaldığını göstermektedir (34). Ayrıca doğal afetler sonrası artan ev içi şiddet olaylarındaki artış eğiliminin afetin sonlanmasından bir yıl sonrasına kadar sürebildiği belirtilmektedir (14).

COVID-19 pandemisi ve kadınların ev içi “görünmeyen emeği”

COVID-19 pandemisi sürecinde evde izolasyon ve karantina önlemleri ile birlikte, ev içi/ev işlerinin yerine getirilmesi ve paylaşımındaki cinsiyet temelli eşitsizliğin derinleştiği görülmektedir (35). Okulların ve kreşlerin kapatılması ve online eğitime geçilmesi, uyulması gereken hijyen önlemlerinin artırılması, hane içinde hastalanan ve/veya bakıma ihtiyacı olan birinin bulunma riskinin artması, ev işleri için dışardan hizmet satın alınmasının kesintiye uğraması gibi nedenlerle temizlik, yemek gibi ev işleri, çocukların bakımı ve eğitimi, hasta/yaşlı bakımı gibi artan ev işi yükü kadınların omzuna yüklenmiştir (11). Evde izolasyon ve karantina sürecinde çalışan kadınların bir kısmı evde internet ortamı üzerinden iş yaşamına devam etmiştir. Bu kadınlar için ev içi; meslek, çocuk bakımı ve ev işlerinin bir arada yürütüldüğü bir ortam haline gelmiştir. Artan ev içi iş yükünün bu kadınların iş yaşamındaki verimini ve üretkenliğini etkilemesi kaçınılmazdır. Salgın öncesi akademisyenler arasında halihazırda var olan cinsiyet eşitsizliğinin (36) salgın sürecinde derinleştiği bir araştırmada gösterilmiştir. Bu araştırmaya göre; evde izolasyon ve karantina sürecinde, önceki döneme göre kadın akademisyenlerin erkek meslektaşları ile kıyaslandığında daha az oranda makale yayınladıkları ve araştırma projesine katıldıkları gösterilmiş, bu durum ev içi artan iş yükü ile ilişkilendirilmiştir (37).

Sonuç ve Öneriler

Karantina ve sosyal izolasyon tedbirlerinin COVID-19 enfeksiyonunun yayılımını kontrol etme ve toplumu korumada etkin yöntemler olduğu gösterilmiştir. Ancak karantina ve sosyal izolasyon koşulları diğer sosyal ve ekonomik stresörler ile birlikte kadına yönelik aile içi şiddeti artırdığı gibi bu süreçte ev içine sığdırılan yaşamlar kadının omzuna yüklenen ev işleri ve bakım hizmetleri yükünü de artırmıştır. Pandemi sürecinde gündem olan hastalık korkusu, sağlık kaygıları ve ekonomik kriz gibi sosyal stresörlerin yanında kadınlarla ilgili bu alanlardaki sorunlar gölgede kalmış görünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği en temelde yatan sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele etmek ve kadının görünmeyen ev içi emeğini görünür kılmak adına en önemli adım toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda toplumun ve ruh sağlığı çalışanları en başta olmak üzere sağlık çalışanlarının farkındalığının artırılmasıdır.

Psikiyatri polikliniği ve yataklı birimlerde hizmet veren ruh sağlığı çalışanlarının kadın hastaları, toplumsal cinsiyet kimliği ile ilişkili zorluklar ve özellikle şiddet ile ilişkili risk faktörlerini gözeterek bir bütün olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Şiddete maruz kalan kadınlar; utanma, damgalanma kaygısı, kendini suçlama, şiddeti sıradan bir durum gibi görme, ekonomik özgürlüğünün olmaması gibi sebepler nedeniyle şiddeti gizleme eğiliminde olabilmekte, bazen de açıklaması durumunda daha çok şiddete uğrayacağından korkmaktadır (4). Psikiyatristlerin psikiyatri polikliniğine başvuran kadınların şiddete uğrayıp uğramadığını sıklıkla sormadığı, kadın hastaların da hekim sormadıkça bahsetmediği bildirilmektedir (38). Sağlık çalışanlarının konuyla ilgili deneyim ve eğitimlerinin yetersiz olması; hastaya ayrılan zamanın kısıtlılığı da şiddetin gözden kaçmasında etken olabilir. Ruh sağlığı çalışanları özellikle pandemi sürecinde hem poliklinik başvurularında hem de yatarak tedavilerde, kadına yönelik şiddet artışını göz önünde bulundurmalı, özellikle riskli vakaları sorgulamalıdır. Şiddete uğradığı öğrenilen kadın neler yapabileceği, yardım almak için başvurabileceği kurumlar ve arayabileceği

yardım hatları ve yasal hakları konusunda bilgilendirilmelidir. Kadının can güvenliğine ilişkin riskli durumlarda kadın ile birlikte uygun bir güvenlik planı oluşturulmalıdır. Şiddet ile bağlantılı tıbbi sorunlar için gerekli konsültasyonlar sağlanmalıdır. Adli rapor ve kayıt tutulması çok önemlidir.

Bu süreçte kadınlarda artan ev içi iş yükü ile ilişkili tükenmişlik belirtilerine de dikkat edilmelidir. Empatik tutum, sorunları açıklığa kavuşturma ve farkındalığın artırılması, rehberlik, cesaretlendirme ve güçlü yanlarına övgü gibi destekleyici

yaklaşımlar, ruhsal eğitim faydalı olacaktır.

COVID-19 pandemisinin kadınlara yönelik her tür şiddeti artırdığı yönünde bulgular olması pandemi- nin farklı bir yüzüne dikkat çektiği gibi konuyla ilgili acil önlemlerin alınması ve sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yazışma Adresi: Uzm. Dr., Burcu Ünal, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, İzmir, Türkiye dr.burcu.unal@gmail.com

KAYNAKLAR

1. Yüksel Ş, Başterzi AD. Türkiye Psikiyatri Derneği Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Görev Grubu Raporu. İçinde: Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları; 2013. s. 715-35.
2. Devries KM, Mak JYT, García-Moreno C, Petzold M, Child JC, Falder G, vd. Global health. The global prevalence of intimate partner violence against women. *Science*. 28 Haziran 2013;340:1527-8.
3. Garcia-Moreno C, Jansen HAFM, Ellsberg M, Heise L, Watts CH, WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women Study Team. Prevalence of intimate partner violence: findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *Lancet Lond Engl*. 07 Ekim 2006;368:1260-9.
4. Gülseren L, Başterzi AD. Kadına yönelik aile içi şiddet: klinik uygulamada yaklaşım ve sorumluluklar. *Psikiyatride Güncel Dergisi*. 2012;2:199-209.
5. Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 2009 Ocak.
6. Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 2014 Ara.
7. El-Serag R, Thurston RC. Matters of the Heart and Mind: Interpersonal Violence and Cardiovascular Disease in Women. *J Am Heart Assoc*. 18 Şubat 2020;9(4):e015479.
8. Campbell JC, Lewandowski LA. Mental and Physical Health Effects of Intimate Partner Violence On Women and Children. *Psychiatr Clin North Am*. 01 Haziran 1997;20(2):353-74.
9. Intimate Partner Violence as a Risk Factor for Mental Disorders: A Meta-Analysis | SpringerLink [Internet]. [a.yer 21 Haziran 2020]. Erişim adresi: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1022079418229>
10. Başterzi AD, Yılgor AG. Kadının Görünmeyen Emeği: Görünmeyen Emeğin Görünürlüğü Üzerine Bir Tartışma. İçinde: Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları; 2013. s. 531-43.
11. Kızılırmak B, Memiş E. Covid-19 Krizi ve Ev içi Emeğe Etkileri [Internet]. Erişim adresi: <http://www.keig.org/covid-19-krizi-ve-ev-ici-emege-etkileri/>
12. Deniz Kandiyoti: Salgın, modern kadının yaşadığı illüzyonu yıktı geçti [Internet]. 2020. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/30/deniz-kandiyoti-salgin-modern-kadinin-yasadigi-illuzyonu-yikti-gecti/>
13. Laaksonen E, Martikainen P, Lallukka T, Lahelma E, Ferrie J, Rahkonen O, vd. Economic Difficulties and Common Mental Disorders Among Finnish and British White-Collar Employees: The Contribution of Social and Behavioural Factors. *J Epidemiol Community Health*. Haziran 2009;63:439-46.
14. Toprak Ergönen A, Biçen E, Ersoy G. COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet. *Bull Leg Med*. 30 Mayıs 2020;25(Sp):48-57.
15. Time. As Cities Around the World Go on Lockdown, Victims of Domestic Violence Look for a Way Out . <https://time.com/5803887/coronavirus-domestic-violence-victims/>. Erişim tarihi: Mart 18, 2020.
16. COVID-19 and violence against women What the health sector/system can do [Internet]. World Health Organization; <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf>. Erişim tarihi: Mart 26, 2020.
17. Violence against women and girls before, during and after COVID-19: the shadow pandemic that must be addressed. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/violence-against-women-and-girls-before-during-and-after-covid-19-the-shadow-pandemic-that-must-be-addressed>. Erişim tarihi: Mayıs 18, 2020.
18. John N, Casey SE, Carino G, McGovern T. Lessons Never Learned: Crisis and gender-based violence. *Dev World Bioeth*. 12 Nisan 2020;dewb.12261.
19. Usher K, Bhullar N, Durkin J, Gyamfi N, Jackson D. Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *Int J Ment Health Nurs*. 07 Mayıs 2020;inm.12735.
20. Bradbury-Jones C, Isham L. The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs*. Temmuz 2020;29:2047-9.
21. BBC News Türkçe. Koronavirüs günlerinde ev içi şiddet artıyor: Kadınlar şiddetten korunmak için neler yapabilir? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52208017>. Erişim tarihi: Nisan 8, 2020.
22. Kadına yönelik şiddete son [Internet]. 2020. Erişim adresi:

https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=11c7df52-7fc0-11ea-bc5a-1802c1c4918a

23. Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu [Internet]. Mor Çatı; 2020 Nis. Erişim adresi: <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/koronavirus-salginisuresince-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-izleme-raporu/>

24. Nisan 2020 Başvuru Karşılama Raporu [Internet]. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu; Erişim adresi: <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/aciklamalar/2912/nisan-2020-basvuru-karsilama-raporu>

25. Mayıs 2020 Başvuru Karşılama Raporu [Internet]. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu; Erişim adresi: <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/aciklamalar/2918/mayis-2020-basvuru-karsilama-raporu>

26. Ankara Büyükşehir Belediyesi. Kadın ve Çocuk Bülteni [I n t e r n e t] . https://www.ankara.bel.tr/files/9015/8807/5215/Kadn_ve_Cocuk_Bulteni_-_1.pdf. Erişim tarihi: Mayıs 10, 2020.

27. Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi . COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu.; <https://k2y.53a.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/kadın-covid-ek.pdf>. Erişim tarihi: Mayıs 9, 2020.

28. Polis Akademisi Başkanlığı. Kovid-19 Salgını ve Sonrası Devlet, Demokrasi ve Güvenlik. <https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/Kovid-19%20Devlet,%20Demokrasi%20ve%20Güvenlik.pdf>. Erişim tarihi: Mayıs 24, 2020.

29. TC İçişleri Bakanlığı .Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Olaylarına İlişkin Alınan Tedbirler Sonuç Verdi.<https://www.icisleri.gov.tr/aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddet-olaylarina-iliskinalinan-tedbirler-sonuc-verdi>. Erişim tarihi: Haziran 2, 2020.

30. ABC News. Family violence perpetrators using COVID-19 as “a form of abuse we have not experienced before” <https://www.abc.net.au/news/2020-03-29/coronavirus-family-violence-surge-in-victoria/12098546>. Erişim tarihi: Mart 29, 2020.

31. Washington Post. Layoffs from the coronavirus are here. <https://www.washingtonpost.com/business/2020/03/11/layoffs-coronavirus/>. Erişim tarihi: Mart 12, 2020.

32. Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği - Alternatif Bilişim.. Cinsiyetçi Dijital Şiddetle Mücadele Rehberi [http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/c/i/cinsiyetci-dijital-siddetle-mucadele-rehberi-turkce-ingilizce.pdf]. Erişim tarihi: Nisan 18, 2020.

33. Peterman A, Potts A, O'Donnell M, Thompson K, Shah N, Oertelt-Prigione S, vd. Pandemics and Violence Against Women and Children. Center for Global Development.2020:Working Paper 528 .

34. Fraser DE. Impact of COVID-19 Pandemic on Violence against Women and Girls. VAWG Helpdesk Research Report. 2020: No:284.

35. Alon T, Doepke M, Olmstead-Rumsey J, Tertilt M. The Impact of COVID-19 on Gender Equality [Internet]. National Bureau of Economic Research. 2020: Working Paper 26947. <https://www.nber.org/papers/w26947>; 2020 Nis [a.yer 20 Haziran

2020] s. w26947. Report No.: w26947. Erişim adresi: <http://www.nber.org/papers/w26947.pdf>

36. Larivière V, Ni C, Gingras Y, Cronin B, Sugimoto CR. Global gender disparities in science. Nature. 12 Aralık 2013;(VOL 504):211.

37. Viglione G. Are women publishing less during the pandemic? Here's what the data say. Nature. Mayıs 2020;581(7809):365-6.

38. Kurt E, Yorguner Küpeli N, Sönmez E, Bulut NS, Akvardar Y. Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Kadınlarda Aile İçi Şiddet Yaşantısı. Arch Neuropsychiatry. 2018;55:22-8.